

Յրէգոյի վասպուրականցի ներկա աղայն
 Իր ժամանակին Արմէնական տեղե-
 կացուցած եմ Յրէգոյի վասպու-
 րականցիներու հանդէսի նկարագրու-
 թիւնը. իսկ այժմ ալ մի քանի խօս-
 իր կատարած հանդանակութեան մա-
 տին. Երբ վասպուրականցիներու
 յանձնախումբը կը խորհէր ո՛ր

(*) Հոգարարձութեան արեւնայեա
Տիար Յովհաննէս Սահաթճեան (Mr
Sahatdjian, Marseille):

խելքերնին վրայ բերին և սկսան վե-
րակազմուիլ և ուսումնական մեղ-

Եթէ պատերազմի սկիզբը լինէր,
ինչպէս 1914-ի օգոստոսի օրերին,
անշուշտ մեր ամբողջ զորամասը տեղը
կը կորսնցնէինք:

Քայց այժմ նոր սկզբունքները ա-
մէն ոք գիտէ գործադրել: Անմիջա-
պէս առանց վհատելու, մէկ քանի բու-
պէն բաց դաշտին մէջ խրա-
մաներ կը բացուին ուր լաւ կը
պաշտպանուինք հակառակորդի թըն-
դանօթներէն:

Ամեն կողմ լեցուն է վիրաւորնե-
րով ու երկու բանակի դիակներով:

Ընկերներէս մէկը սպաննուեցաւ
ձեռնառումի մը որ Գերմանացի մը
վրան նետեց ծառի մը վերէն ու
պահուրտեր էր: Անմիջապէս ան ալ
վար տապալուեցաւ:

Գիշերը վրայ հասաւ:

Ընկերի մը հետ գէպ առաջ կեր-
թանք պաշտօնով: Յանկարծ Գերմա-
նացիները մեր նոր առաջին գծին
վրայ հրացանաձգութիւնը կատա-
ղորէն կոկոսին, միզրայէտները գըն-
դակ կը սփռեն: Անմիջապէս ճամ-
բուն վրայ փոսին մէջ կը նետուինք
փորի վրայ պոսկած: Անիծեալների
գնդակներն այնչափ ցածէն կանց-
նէին որ գլուխներս իսկ չէր կարելի
բարձրացնել: Նոյն ժամանակ ստակա-
լի անձրև մը կսկսի և քանի մը բու-
պէն մէջ փառ կը լեցուի ջուրով
այնպէս որ կամ դուրս ելնելու կամ
խեղդուելու երկընտրանքին (dilemme)
մէջ կը գտնուինք: Ընկերս որ ետեւ
պոսկած է, կը պոսար: «Հէ՛յ, աս չի,
տակ չէ, մենք ծովային զօրք չենք
որ ընդձովեայ կուի ընենք»: Այդ
ցոյց կուտայ ֆրանսական զօրքին վեր-
ջին վտանգի մէջ իսկ կատակասի-
րութիւնը:

Քայց մեր դրութիւնը անտանելի
կը դառնայ: Կորսնցնք բազմա փոր-
ձել ուրիշ տեղ երթալ: մէկ անգա-
մէն կը ցատկենք ու կորսացած վա-
զելով քրհեղեղին տակ և գնդակների
փոթորկին մէջէն կը հասնինք մեր
առաջին գծի շինուած խրամատը
որ կուպատանինք մինչև մէջքը ցե-
խին մէջ և մէկը միտին սեղմած,
արդէն խրամատը գինուարներով լե-
ցուն ըլլալով:

Քիչ մը դաշտի օգուտ կը քա-
ղենք: 100 մէդր յետ կուգանք մեր
պահականոցը: Նշանակալի գիշեր էր
որ անցաւ առանց վերմակի և ունչի՝
պաղ անձրևին տակ պոսկած կը
կենանք գնդակների երբեմնակի
զրգոյցին տակ: վիրաւորները
որ մասամբ մնացած են դաշտի վրայ,
կը նվառ ու կը կանչեն: Ծառերը սոս-
կալի շարշարանքի մէջ կը մեռնին, օգ-
նելու անկարելիութեան պատճառով,
թէ և պոտղարակիրները (brancardiers)
իրենց պաշտօնը հերոսաբար կատա-
րեցին, ամենավտանգաւոր տեղերն
իսկ վիրաւորները վերցնելով:

Հետեւալ օր մեր գունդը իր գիր-
քին վրայ ամրացաւ պահեստ դառ-

նալով: միւս գունդեր գէպ առաջ
պիտի անցնէին:

Սկսանք մեզի համար, գինուար-
կան բժշկապետը (commandant-major),
իւր սիքլիսը ու ես շուտով ծակ մը
շինել ապաստանելու: Նեղ խրամատ
մը, 60 սանդիմէդր լայն ու եր-
կու մէդր երկայն, տակէն մի քիչ լայն,
ցուցինք: մէջտեղը կրօր մը շինելով
ուր կը խմուէինք ուսկիսմութեան
փոթորկալի ժամերուն: Այդ շրջանին
անունը գրինք Place de l'Opéra: Հա-
զի 80 հարիւրորդամէդր տրամա-
զիմ ունէր և մէկը միտին վրայ նստ-
տած էինք:

Պարէնը (ravitaillement) մեզ չհա-
նելով ստիպուած էինք մեռելների մա-
խաղներին (musette) մէջ ուտելիք
փնտռել: Այդպէս գիտացանք այն-
պիտի ուսկիսմութիւնների որ մարդ-
երէք չէ կարող երեւակայել: Զին-
ւորներ որ Եւրոլըրուտի և Մաւնի
պատերազմին ներկայ եղած էին ան-
ցեալ տարի, կրէին թէ անոնք
ոչինչ էին ասոր քով: հաշիւ ըրինք,
ժամացոյցի ձեռնին որ մէկ վայր-
կեանի մէջ Մարսէլի Բաւք Պօւէ-
լիի մարգագետնին (pelouse) չափ շրջ-
լանի մը մէջ 32 ուսմը կիշնային և
հողը կը ցնցուէր: քանի քանի հատ
ընկան մեզ մօտ հողին տակ դրեթէ
թագելով մեզ: քանի ուսմի կտոր-
ներ մեզ գիպան առանց մեծ ջնասի,
իրենց ոյժը կորցնելով մեզ հասնելէ
առաջ: Պէտք է ըսել որ ամէն օր մեր
ապաստանը կը կատարելագործէինք,
գործածելով թշնամու ձեռքէն խլած
գործիքներ:

Ամէնէն ազդու կրակն էր գունձն,
ալվարկը որ փոքր ուսմը մը կը
նետէր հողը քերելով և ամէն ինչ
ճամբուն վրայ փշրելով: Մեր քովի
ծառերը կտոր կտոր եղան, մեր վրայ
տերև ու ճիւղ թափելով:

Մեր բազմէն օդը գէշ էր: հինգ
գիշեր մնացինք այդտեղ, հինգ գի-
շեր անձրևը պաղ պաղ իջաւ մեր վը-
րայ և մեզ ցեխին մէջ ձգեց:

Հինգ օր շարունակ մեր առջևէն
անցան ուրիշ զօրքեր որ կը շարու-
նակէին յարձակումը կամ գէպ ա-
ռաջ գիրքեր կը բռնէին: Ասոնց ա-
ռաջքն աւանդու համար թշնամի մեր
չըջանին վրայ ահաւի անցարդի
նշանաւորութիւններ (tir de barrage) կը
նէր առատորէն շնչահեղձ կազ զօր-
ծածելով: կառի այս վերջին միջոցը
շատ խղճուկ բան մ'է և աւելի բու-
րոյականի վրայ ազդելու նպատակ
ունի: Ի հարկէ մի քիչ կը նեղէ քայց
չնչին կերպով եթէ մարդ բարոյա-
պէս չընկճուի:

Սկզբունքներ 30-ին առաւօտեան
ժամը 1-ին մեզ լքարեր եկաւ թէ
մեր գունդը ետ կուգայ հանդիստ
առնելու և վերադառնալու: համար,
կէսէն աւելի նպահաւոր լինելով, մէկ
ժամ յետոյ կը վերադառնայինք գէ-
պի Ռուէն և գիշերը նստիկին գեր-
ման հանգստեան խրամատներին մէջ
անցնելէ յետոյ՝ ցերեկին վերադառ-
նանք գէպի ետեւի կողմը շունչ առ-

նելու համար: Արդէն այդտեղ հա-
սած էին 1100 զինուոր պահեստիկա-
յանէն (dépôt), մեր գունդի պահա-
նէրը լեցնելու:

Այդ կռուին մէջ ծանրապէս վի-
րաւորուեցաւ մեր զօրաբանի պետ
Զօրավար Մարցան (նախկին հրա-
մանատար Մարցան), սպաննուեցաւ:
մեր վաշտի պետ գնդապետ Seal, ըն-
պաննուեցաւ մեր գունդի տեղակալ-
գնդապետ Պօշ (lieutenant-colonel Koch)
3 հրամանատարներէն 2ը սպաննուե-
ցան, 1ը վիրաւոր, 12 երկհարիւրա-
պետներէն (capitaine) 11ը վիրաւոր
կամ սպաննուած, 7 բժիշկներէն 4ը
վիրաւորուած: Մեր կորուստները,
սպաննուել, վիրաւոր, անհետացած,
1300 ժողովուրդ:

Յիշատակի հայ զինուորական մը

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ԹԻԻՐԲԵՆ ԿԸ ԶԱՆԶՆԷ:
ԹԻԻՐԲԱՆ ԶԱՆԶԱՆ
ԲԵՐԻՍՏԱՆԵՆԵՐԸ:

Յունական պաշտօնական ուղիքի բէ-
կիմացնեն որ, թիւրքապոլիսը գտն-
նադրի կնքուելէն անմիջապէս յի-
տայ, պոլիսը իշխանութիւններն ըս-
կրտեր են ձերբակալել յոյն և միւս
քրիստոնէայ երիտասարդներն որոնք
օսմանեան բանակին մէջ զինուոր չը-
լինելու համար փախած ապաստո-
նած էին Պոլիսի մօտ, առանց մէ շա-
տերը յանձնած են թիւրք կռուա-
վարութեան որ ստակալի պատիմնե-
րի ենթակիւր է այդ խեղճերը:

ՀԱՄԵՆԻՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Արեւելեան ամբողջ ուսկիսմակա-
տին վրայ՝ քիչ մը բազմի բերմուն-
քին համեմատ Գերմանների շարու-
նակած կոխները գրեթէ միշտ Ռու-
սերին նպատակաւ վերջ մը կուեն-
նան այժմ: Գերմանացիները, շա-
տելով իրենց բոլոր ջանքերին, չեն
կարող ո՛չ Տիֆլիս հասնիլ, ո՛չ ալ
վիրնաւէն գալիս գոյ: և Սիւրի վրայ
իրենց ունեցած թեթիւ յաջողու-
թիւններն ալ հետեւալ օր կը կոր-
ուցնեն զարմանալի կերպով:

Ֆրանսացիները կանոնաւորապէս
կը յառաջդիմեն Եւրոպայի և Ար-
գուսի մէջ, նոյն իսկ թշնամիի կողմ-
քին վրայ կը քայլեն, մինչդեռ անդ-
իական բանակն ալ իր կողմէ կը
խորտակէ թշնամիին հակալարձա-
կումները և յառաջանալով կը դրուէ
անոր խրամատները:

Սերոյ փոքրիկ ժողովուրդը իր
գիւցաղնութեամբ հիացում կը պատ-
ճառէ: ալ յարմար թէ և ստակալի-
մանները տիրեցին Պէլլիստին: յայց
քաղաքէն դուրս չեն կրնար յառա-
ջանալ, չըջակայները քաղաքէն
պաշտպանուած լինելով: Սերոյի բնակ-
ման գիւղը թիւրքները կը ընծայէ:
Թիւն գիւղը թիւրքները կը ընծայէ:
Քայց զույգ գերմանական բաշտա-

թիւ և հզօր բանակին՝ իրենց գիւ-
ցաղնական դիմադրութիւնը չկրնար
երկար տուկալ եթէ գաշնակից տե-
րութիւնների զօրքերը չուտայ իրենց
օգնութեան չհասնին: Գերման թիւ-
թիւն անգամ կը փառաբանեն Սեր-
ոյի գիւցաղնական գիւղացիութիւ-
նը որոնք գիրի ինդուէ տուելի կրնու-
րեն թափել մինչև իրենց տրեան վեր-
ջին կաթիլը:

Ֆրանսական Արեւելեան զօրաբա-
նակի ընդհանուր հրամանատար զօ-
րավար Մարայ հօկա: 18-ին Սարանի-
կէն մեկնած է գէպի Սերոյի, յոյն
ժողովրդի կողմէն յարգալից համա-
կրութեան ցոյցերի առաքելոյ լինե-
լով:

Պոլիսները պատերազմ յայտա-
բարեկ առաջ վտանգներ են արշաւել
Սերոյի, գերման բանակին անկողնե-
լու համար: քայց անյոյժ եղած են:
«Տէրի նիւտի հասնի թղթակցը կը
հետադրէ հօկա: 17-ին թէ ֆրանսա-
կան զօրքերն արդէն միացած են
Սերոյիին և անոնց օգնած են կրու-
նելու Պոլիսների յարձակումներին
գէտ կէտէլիլի և Տուարանի մէջ ինչ-
պէս վարմանով մէջ որ երկաթու-
գիւն 20 հազարամէդր հետաւ: գիւղ
մ'է: Պոլիսները մեծ կորուստնե-
րով և խառնաշփոթ վիճակի մէջ յետ
փախեր են: Սերոյ և ֆրանսացի
զօրքերը կը յառաջանան Պոլիս-
րի միջոցով: քաղաքին վրայ:

Փոխադրանքներ կը շարունակեն
ֆրանսացի և անգլիացի զօրքեր հե-
տը հետէ հանել Սարանի: Գաշնա-
կիցները Սարանիի նաւահանգստին
մէջ փոխադրանքների ապահովու-
թեան համար պաշտպանական եր-
կաթմէ թեղի գրած են ծովին մէջ
սրունք ընդձովեայ գործիքանաւերի
ընթացքը կարգիլին և անոնց ներ-
կայութիւնը երևան կը հանեն:

Լուր կայ թէ խաղաղութիւն մարտա-
նաւեր պիտի մասնակցին իրենց
ծովի պոլիսական եղերքի պաշար-
ման:

Պոլիսը զօրադուրդ մը քնիւած է-
վացի մօտ Գառնիպոլիսի մէջ, մեր-
միտով Սերոյիին գէտ քաղել, խառ-
վութիւն հաներ և սպաններ է իւր
գնդապետը:

Քաղաքի պաշկար զօրքեր դա-
ռալիք լինելով անցած են Ռուսական
իրենց գէտքերով և պաշարներով
մէկտեղ:

Գաշնակիցներին և մասնաւորապէս
Ռուսիայի գէտ ապերախութեամբ
ձեռնարկուած այս պատերազմը բը-
նաւ համակրութիւն չէ գտած Ժո-
ղովրդէն Պոլիսի մէջ, վառնալի
Բուսնուգի և պոլիսական աղ քա-
ղաքների մէջ ժողովրդի կողմէն ցոյ-
ցեր եղեր են պատերազմին դէմ:
քայց կառավարութիւնը Գերմանե-
րի անկողնութեան յենած, շատ խիստ
կերպով ճշդ ու պատժեր է իրեն
հակակարծիք եղողները:

Marseille. — Imprimerie du Midi